

Дятел А.О.

Державний університет «Житомирська політехніка»
Науковий керівник: Карпунець В.Д.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В XXI столітті демократичні держави Європи та світу зіштовхнулися з новим масивним та готовим до збройного конфлікту агресором. Найбільшого впливу агресії РФ зазнала Україна, що в будь-якому випадку так чи інакше повпливало на всю країну, включаючи територію, територіальні одиниці, деякі з яких в наслідок війни окуповані, та звичайно на кожного громадянина. Як відомо, саме дотримання основного закону держави, насамперед Конституції, є надзвичайно важливим показником демократії та верховенства права, що забезпечує стабільність як всередині держави та суспільства, так і позиції на міжнародній арені. Через збройний конфлікт проти України, дотримання прав людини є надзвичайно важким та важливим завданням держави, перш за все це зумовлено саме війною та воєнним станом по всій території країни.

Для розуміння масштабності та важливості даної теми, насамперед слід усвідомити що собою являють «права людини» та виділити гарантії їх дотримання. Як зазначила Ремех Т.О.: «Права людини – це еталон, зразок, до якого повинні прагнути не тільки держава, право, закон, правовий порядок, але і громадянське суспільство, тому що ступінь зрілості і розвиненості його залежить значною мірою від визнання, обсягу і реалізації прав людини. Права людини дають індивіду можливість не тільки брати участь в управлінні державними справами, але і віддалитися від держави, самовизначитися в сфері приватного життя, світогляду, вибору релігії і діяльності, що приносить максимальне задоволення.»[2, с. 7]. В Конституції України, а саме в статі 3 вказано, що: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.»[1]. Тому головною ціллю держави є надання гарантій, захисту та відновлення прав громадянина та людини, оскільки саме це є показником демократії та розвитку правової країни загалом.

Під час воєнного стану особливої уваги потребують такі права, як свобода слова та свобода пересування, право на справедливий судовий процес, інші особисті обмеження прав і законних інтересів людини. Зважаючи на це, необхідно шукати нові шляхи відновлення порушених прав людини і громадянина через призму подій, які відбуваються в Україні нині.[3, с. 1]

Існування природних прав людини постало перед реальною загрозою – повномасштабним вторгненням РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Цього ж дня президентом України було підписано Указ «Про введення воєнного стану»[4], що в свою чергу обмежив деякі конституційні права громадян,

передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України[1], такі як недоторканість житла, право на мирні мітинги з метою висловлення власних позицій, право вільно залишати територію України, та інші, задля забезпечення цілісності та суверенітету держави, а обмеження цих прав є чітко встановленою та обов'язковою для дотримання процедурою.

З початку війни військовими рф було порушено низку невід'ємних прав народу України, які також закріплюються і на міжнародному рівні в Європейській конвенції з прав людини, а саме: статтю 2, що затверджує право на життя; статтю 3, яка забороняє будь-які катування; статтю 5 щодо права на свободу та особисту недоторканість[5] та інші не менш важливі, але на жаль порушені права людини. Відповідно до того, що Україна є підписантом даної конвенції, у громадян країни є можливість звертатись до Європейського Суду з прав людини у разі порушення основоположних прав людини, що ми можемо спостерігати фактично кожного дня. 28 лютого 2022 року Україна також звернулася до Європейського суду з прав людини («ЄСПЛ») з клопотанням про вжиття проміжних заходів щодо росії відносно «масового порушення прав людини, що було здійснене російськими військами під час збройної агресії проти суверенної території України». 1 березня 2022 року, ЄСПЛ підтвердив, що російська військова діяльність, здійснювана після 24 лютого 2022 року, становить реальний триваючий ризик серйозного порушення прав людини, захищених Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, в тому числі:

- Право на життя (ст. 2);
- Заборона катування або нелюдського, чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (ст. 3);
- Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8)[6].

Дії агресора цілком можна назвати геноцидом українського народу, оскільки вони спрямовані на знищення нації цинічними та абсурдними способами – вивезення людей на територію рф, вбивства та тортури мирного населення, обстріли невійськових об'єктів, тощо.

Так 26 лютого 2022 року, Україна звернулася до Міжнародного Суду ООН з позовом проти росії, що ґрунтується на Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року («Конвенція про геноцид») Для обґрунтування юрисдикції Україна вказала на зфальшованість російських заяв про «акти геноциду», здійснені Україною в Луганській та Донецькій області, якими росія обґрунтовувала початок «спеціальної військової операції» проти України. Україна заявила, що росія сама вчиняє акт геноциду в розумінні статті 2 Конвенції про геноцид[7], умисно вбиваючи та завдаючи серйозних поранень українцям [6].

На сьогоднішній день допомогу демократичного світу для України важко описати словами – надання тимчасового захисту в країнах Євро Союзу, підтримка військовим арсеналом, надання гуманітарної та фінансової допомоги як окремим громадянам так і державі в цілому, накладення санкції на державу-агресора. 2 червня 2023 р. Парламентська асамблея Ради Європи прийняла Резолюцію 2506 (2023) «Політичні наслідки агресії російської федерації проти України». Основні положення прийнятої резолюції: відповідальність - закликає якомога більшу кількість держав приєднатися до Реєстру збитків, завданих російською агресією проти України, закликає створити міжнародний механізм компенсації, використовуючи конфісковані активи рф для негайного

відшкодування збитків, завданих Україні війною, та закликає до якнайшвидшого створення Спеціального трибуналу за злочин агресії проти України. Асамблея визнає відповідальність російських приватних військових угруповань і закликає визнати "Групу Вагнера" та "Гвардію Кадирова" терористичними організаціями; підтримка України: закликає держави-члени сприяти збільшенню капіталу Банку розвитку Ради Європи для забезпечення сталої підтримки України та держав, що приймають українців. Крім того, Асамблея закликає до широкомасштабної міжнародної підтримки Плану дій для України "Стійкість, відновлення та реконструкція" на 2023-2026 роки для забезпечення довгострокової демократичної стійкості України; санкції: виступає за застосування та посилення санкцій проти росії та тих, хто підтримує її агресію, включаючи посилені заходи стримування, вторинні санкції та відмову від підтримки угод про вільну торгівлю з країнами, які можуть допомагати росії.; протидія уникненню санкцій: окреслює низку заходів для вирішення проблеми уникнення санкцій, які включають створення стратегічної європейської економічної автономії від російської нафти і газу, розширення списку цільових фізичних та юридичних осіб, створення публічних реєстрів компаній, що працюють на російські інтереси та залучені до уникнення санкцій, запровадження кримінальної відповідальності за навмисне ухилення від санкцій, а також створення загальноєвропейського органу для розслідування та судового переслідування за ухилення від санкцій[8].

Таким чином, забезпечення прав та свобод людини в умовах воєнного стану залишаються надзвичайно важливим та нелегким обов'язком держави, головною метою якої має бути створення та дія механізму відновлення втрачених прав громадянина. Юридично грамотно оформлені невід'ємні права людини на папері, нічого не варті без їх дотримання та захисту в реальному часі. Україна та цивілізований світ мають прикласти усіх можливих зусиль для фіксації порушених прав та притягненні винних до відповідальності, що відбувається і зараз – функціонування Міжнародного кримінального трибуналу проти злочинів що вже скоїла та скоєє рф проти України, розгляд заяв у Європейському суді та інші не менш важливі дії для збереження та відновлення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Ремех Тетяна Олексіївна. Права людини в Україні: підручник для 10-11 класів суспільно-гуманітарного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів / Т.О.Ремех. – Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2011. –163 с.
3. Предместніков, О. Г., Халюк, С. О., & Карпунець, . В. Д. (2024). Актуальні питання обмеження прав і свобод людини та громадянина під час дії воєнного стану. *Академічні візії*.
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#doc_info

6. Сайт «Асоціація правників України». [Електронний ресурс]. URL: <https://uba.ua/news/mizhnarodni-sudovi-provadžhennya-protu-rosijskoyi-federacziyi-shhodo-porushennya-neyu-norm-mizhnarodnogo-prava-rochunayuchu-z-24-lyutogo-2022-roku>

7. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text

8. Україна і Парламентська Асамблея Ради Європи. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-v-parye>